

отримання кумулятивного позитивного ефекту. В умовах інтеграційних процесів у світовій економіці, синергізм є передумовою для створення диверсифікованих (багатогалузових, багатопрофільних) компаній, а також мотивом формування стратегічних альянсів. Синергетичний ефект від формування і реалізації моделі інтелектуального розвитку сучасного бізнесу досягається шляхом сумісного володіння певними навиками або ноу-хау, а також трансферу інтелектуальної власності, створення нових, ефективніших методів виробництва, маркетингу, управління.

Таким чином, реалізація на практиці сучасної концепції інтелектуалізації бізнесу є важливим інструментом формування, підтримки та розвитку конкурентних переваг, забезпечення довгострокового успіху і лідерства вітчизняних компаній у глобальному економічному просторі.

Література

1. Аистова М. Д. Реструктуризация предприятий: вопросы управления. Стратегии, координация структурных параметров, снижение сопротивления преобразованиям. — М.: Альпина Пабlishер, 2002. — 287 с.

2. Ефремов В. С., Ханыков И. А. Ключевые компетенции организации как объект стратегического анализа // Менеджмент в России и за рубежом. — № 2. — 2002. — С. 8—33.

3. Проблеми ідентифікації компетенцій підприємства // В. А. Верба, О. М. Гребешкова // <http://www.management.com.ua/strategy/str100.html>

4. Хамел Г., Прахалад К. К. Конкурируя за будущее. Создание рынков завтрашнего дня: Пер. с англ. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2002. — 288 с.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2008

УДК: 330.1: 658

І. М. Рєпіна, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА СИСТЕМАТОЛОГІЯ

АНОТАЦІЯ. Досліджено витоки категорії «активи підприємства» та її сприйняття на різних етапах розвитку суспільного виробництва. Надано сучасну трактовку даній категорії з позицій ди-

намізму економічної системи та поширенням нової цивілізаційної моделі розвитку економіки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Активи підприємства, ресурси підприємства, неоекономіка, економічна система, категоріальний аналіз, систематологія, управління активами.

Сучасна економічна наука потребує всебічної розробки різних концепцій трансформації суспільства, дослідження фаз (етапів, ступенів) розвитку людської цивілізації з виокремленням рушійних сил виробничої економічної організації.

Активи підприємства є однією з найважливіших категорій економіки підприємства, теоретичні аспекти якої не в повній мірі досліджені науковцями. Незважаючи на велику кількість публікацій на цю тему, що з'явилися в останні двадцять років, проблема осмислення активів підприємства не поставлена і не розкрита у всій її складності з численними взаємозв'язками і тонкощами, особливо в умовах нової моделі цивілізаційного розвитку економіки.

Дослідженню активів підприємства присвячені праці відомих вітчизняних і закордонних вчених. І. А. Бланк, Гері Кокінз, О. Г. Мендрул, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. Неоднозначність концептуальних підходів до трактування самого поняття «актив», недостатнє опрацювання методологічних і прикладних питань управління активами підприємства вимагають негайної активізації наукових досліджень у цій сфері.

Мета даної статті — провести категоріальний аналіз терміну «активи підприємства», систематизувати підходи до його тлумачення та надати йому нове визначення з позицій динамізму економічної системи та поширенням нової цивілізаційної моделі розвитку економіки.

Поняття «активи» набуло свого поширення в економіці у якості статичної категорії і вдало експлуатується фахівцями бухгалтерського обліку вже тривалий час. Проте останнє десятиріччя двадцятого століття характеризувалося значними змінами у світовій економіці. Нова фаза науково-технічної революції та інтернаціоналізації потоків капіталу трансформувала головні моделі економічного розвитку. Цільовою моделлю, яку намагається впровадити більшість країн сьогодні, є неоекономіка.

Термін *неоекономіка* відноситься до неологізмів, які утворюють нові економічні поняття, зокрема з компонентом економіка (мікроекономіка, макроекономіка, євроекономіка, геоeкономіка і т. д.). *За своїм змістом неоекономіка — це нова цивілізаційна модель економічного розвитку, де основним його фактором стають*

відкриті комплексні технології, що використовуються як у соціальних, так і в економічних галузях, виступаючи визначальними складовими елементами комплексної гуманітарної економіки.

Феномен неоекономіки як особливого економічного устрою базується на: глобальному контролі над інноваціями; концентрації та трансформації знань у високо розвинутих країнах у фінансові інновації та формуванні на цій основі контролю над грошовими потоками; культивуванні інтелектуальної та фінансової ренти. В цьому контексті відбувається переосмислення головних економічних важелів функціонування та розвитку підприємств, що призводить до сутнісних та структурних зрушення в формуванні уявлення про основні категорії економіки. Виходячи з цього, саме неоекономіка вимагає переосмислення категорії «активи» підприємства з позицій динаміки та структурних зрушень.

Оскільки категорії характеризують якість предмету пізнання, формуючи в межах певної предметної сфери в нашому мисленні шлях дослідження, не можливо уникати їх ґрунтовного аналізу.

Категоріальний аналіз передбачає:

- а) виділення категорій даної галузі знання чи пізнання;
- б) встановлення типів зв'язків між ними;
- в) системний розгляд співвідношення категорій, оскільки останні виправдовують себе лише в системі (відсутність системних зв'язків між категоріями свідчить або про фрагментарність пізнання, або ж про його хибність).

У цілому йдеться про виділення із певного комплексу знань їх так званого категоріального каркасу. Отже, розглянемо більш ретельно категорію «активи підприємства».

Багато хто з науковців не розмежовує поняття активи з ресурсами підприємства і тому не приділяє йому належної уваги. Так, в економічній енциклопедії за редакцією С. В. Мочерного даній категорії надається таке тлумачення: *«Активи (лат. *actives* — дійсний) — сукупність майна, інтелектуальної власності, грошових ресурсів, що належать підприємству, фірмі, компанії (будівлі, споруди, машини й устаткування, матеріальні запаси, банківські вклади, вкладення в цінні папери, патенти, авторські права та ін.), в які вкладено засоби власників та інших осіб»* [2]. Як видно з визначення, автори ототожнюють активи з сукупністю ресурсів, які належать підприємству і не розкривають, чому саме ці ресурси стали для нього активами.

Дана точка зору домінує також у бухгалтерському обліку: *«Активи — ресурси, контрольовані підприємством, використан-*

ня яких забезпечуватиме (здогадно) певні економічні вигоду в майбутньому» [4].

Крім того, останнє тлумачення даної категорії також ілюструє спроби визначення активів через їх властивості. В економічній літературі авторами доволі часто використовується поняття активів у якості джерела потенційного прибутку або майбутньої вигоди. Наприклад, в окремих визначеннях активів домінують словосполучення: «джерела майбутніх прибутків», «будь-який майбутній прибуток», «сукупність дохідного потенціалу», «будь-який економічний ресурс, здатний приносити прибуток господарюючому суб'єкту», «ймовірні майбутні економічні вигоди».

Проте, характеризуючи активи як джерело майбутніх прибутків, різноманітні автори підкреслюють також і інші риси, наприклад, конвертованість у кошти або вимірність у таких, права на майбутні прибутки і т. ін.

Інший погляд на активи пропонує Гері Кокінз. Його визначення активів ґрунтується на вартісній платформі: *«Активы предприятия — акционерная стоимость выраженная в деньгах»* [3]. При оцінці вартості бізнесу зустрічається таке визначення активів: *«Активы предприятия — собственность юридической особи (предприятия), что має грошову вартість»*. Як ми бачимо, і в першому, і в другому визначенні теж відсутня ілюстрація процесу перетворення ресурсів в активи підприємства.

Одна із найпопулярніших на Заході концепцій, подана Американським інститутом бухгалтерів, визначає активи в такий спосіб: *«Активы — це величина, подана дебетовим сальдо, що залишилося або залишиться після закриття рахунків належним чином відповідно до облікових принципів ..., при тому, що вона відбиває або право власності, або придбану вартість, або понесені витрати, які призвели до виникнення власності або стосуються майбутнього звітного періоду...»*.

Ознайомившись з представленими визначеннями, слід зазначити, що в останніх формулюваннях практично нічого не говориться про іманентні риси самого активу.

Найбільш вагомий внесок у розкриття змісту даної категорії зробив І.А. Бланк, проте і він в своєму уявленні активів підприємства обмежується їх статичними характеристиками і не розглядає дану категорію як динамічне утворення: *«Активы предприятия представляют собой контролируемые им экономические ресурсы, сформированные за счет инвестированного в них капитала, характеризующиеся детерминированной стоимостью, производительностью и способностью генерировать доход, по-*

стоянный оборот которых в процессе использования связан с факторами времени, риска и ликвидности» [1, с. 14].

Ознайомившись з найбільш поширеними визначеннями категорії «активи підприємства», що використовуються в науковому термінологічному обороті, можна стверджувати, що на сьогоднішній день усі вони підлягають розподілу за такими підходами:

- ресурсно-майновому,
- іманентно-функціональному;
- вартісному;
- обліковому;
- інтегральному.

Як показує дослідження, представлений перелік підходів до визначення категорії «активи підприємства» з економічної точки зору можна вважати неповним. Він не включає підходу, що ілюстрував би дану категорію з позиції розгляду процесу перетворення ресурсів підприємства на його активи. Тому даний перелік слід доповнити процес ним підходом.

Узагальнено **активи** представляють собою контрольовані підприємством унаслідок минулих подій ресурси, що їх використання, як очікується, призведе до збільшення економічних вигод у майбутньому. Але чи коректне дане визначення активів в епоху неоекономіки, чи буде достатньо сучасному підприємству перетворювати ресурсний набір минулого в активи для забезпечення конкурентних переваг в майбутньому...

Узагальнивши існуючі тлумачення активів в системі бізнесу приходимо до думки, що **активи підприємства** — це варіативна частина його ресурсів яка обирається суб'єктом господарювання для здійснення підприємницької діяльності за схваленої бізнес-моделі через свою здатність, з урахуванням фактору часу та ризику, приносити економічну вигоду та забезпечувати конкурентоспроможність підприємства на конкретному ринку.

Які властивості повинні мати активи сучасного і майбутнього підприємства:

- активи підприємства — *результатоорієнтовні*;
- активи підприємства — *динамічні*;
- активи підприємства — *нематеріаломісткі*.

Як доводять попередні дослідження, в неоекономіці структура активів підприємства перерозподіляється в бік нематеріальної частини. За даними консалтингової компанії «Interbrand» частка матеріальних активів у структурі загальних активів підприємства за останні 35 років знизилася з 70 % до 30 %. Це зумовлено істотними процесами розвитку світової економіки. Значення ж нема-

теріальних активів постійно зростає. Проте саме нематеріальні активи в переважній більшості не ідентифіковані, але генерують дохід який капіталізується в 90 % вартості підприємства.

Така парадоксальна ситуація дає поштовх для пошуку нових ідей, руйнації стереотипів мислення, заміну традиційного категоріального каркасу даної предметної сфери дослідження.

Це потребує подальшого розвитку економічної теорії, перехід на бік неоінституціоналізму, прихильники якого висловлюють незадоволення абстрактно-дедуктивним методом неокласики, недостатнім рівнем її емпіризму, особливо статичним характером досліджень. Статичному підходу представників неокласичного напрямку неоінституціоналісти протиставили вивчення економіки в розвитку, в історичній послідовності. Наголошуючи на «феномені розвитку», тобто на змінах, що відбуваються в суспільстві, неоінституціоналісти вивчають динаміку соціально-економічних процесів, втілюють у дослідженнях принцип еволюційного підходу до реальності.

Це в більшій мірі відповідає задуму дослідження та дає підґрунтя для переосмислення переходу економічного ресурсу в активи підприємства з позицій динамізму економічної системи.

Викладене вище дозволяє стверджувати, що сучасний стан наукової розробки вказаної проблематики вимагає появи нової парадигмальної конструкції системи управління активами підприємств, досягнення нових результатів, придатних для практичного впровадження у господарську діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання.

Література

1. *Бланк И. А.* Управление активами и капиталом предприятия. — К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. — 448 с.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2000. — 864 с.
3. *Кокинз Г.* Управление результативностью: Как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами: Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. — 315 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» від 31.03.1999 № 87 (з пізнішими змінами і доповненнями).
5. *Шейко В.М., Кушнарченко Н.М.* Організація та методика науково-дослідницької діяльності: Підручник. — 4-те вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2004. — 307 с.
6. The Best Global Brands // www.interbrand.com.ru/

Стаття надійшла до редакції 26.02.2008